

Türkiye’de ve Dünya’da Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri (İlhan Ayverdi Anısına), Kubbealtı Neşriyat, No. 167, İstanbul, Ekim 2010, 454 s.

4-6 Kasım 2010 tarihleri arasında İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi Beşiktaş Yerleşkesinde Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Elginkan Vakfı ve Bahçeşehir Üniversitesi Medeniyet Araştırmaları Merkezi’nin katkıları ile düzenlenen *Türkiye’de ve Dünya’da Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslararası Sempozyumu* bildirileri Misalli Büyük Türkçe Sözlüğün yazarı sayın İlhan Ayverdi anısına Kubbealtı Neşriyat tarafından yayımlandı. Sempozyumda sunulan 34 bildiri metninin yer aldığı eserde birbirinden değerli çalışmalar yer almaktadır.

Bildiri kitabının önsözünde de ifade edildiği gibi bildirilerin büyük kısmı Türkiye Türkçesi, Türkçe Sözlükler, Türk lehçeleri ve ağızlarının sözlük ve sözlük yazımına yönelik başlıklardan meydana gelmektedir. Bunun yanında iki dillilik ve diğer dillerin eşzamanlı ve ard zamanlı sözlük yazımı ve araştırmaları ile ilgili konu başlıkları da yer almaktadır.

Bildiri kitabının başında yer alan ve eseri tanıtıcı mahiyetteki önsözden sonra sempozyumun düzenlenmesine katkı sağlayan kurumlar adına yapılan takdim konuşmalarının metinleri yer almaktadır. Takdim konuşmalarının metinleri Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı adına sayın Prof. Dr. Semahat Yüksel, Elginkan Vakfı adına ise vakıf müdürü Osman Çetin Evranuz tarafından kaleme alınmıştır.

Sempozyum kitabındaki ilk bildiri metni özellikle sözlükçülük konusundaki çalışmaları ile tanıdığımız ve Misalli Büyük Türkçe Sözlüğün yazımında önemli katkıları olan Ahmet Topaloğlu’na aittir. Bildiri *Türkçede Genel ve Özel Sözlükler ile Sözlük Yazımı* başlığını taşımaktadır. Topaloğlu bu yazıda genel ve özel sözlük kavramları üzerinde durmuş, sözlük yazımında önemli hususların neler olduğu üzerindeki görüşlerini paylaşmıştır. Kitaptaki ikinci bildiri Éva Ágnes Csato ve Lars Johanson’un ortak çalışmasıdır. *Turkish and Swedish Mental Verbs in Crosslinguistic Perspective* “Farklı Dillerin Perspektifinde Türkçe ve İsveççe’de Mental Fiiller” başlığını taşıyan çalışmada Türkçe ve İsveççe’de algı, tanıma, anımsama, anlama, değerlendirme gibi duyguları ifade eden mental fiiller karşılaştırılmış, benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

Üçüncü bildiri metni Timur Kocaoğlu tarafından kaleme alınmıştır. *Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Sözlüğü için Dördüncü Yöntem Önerileri* başlığını taşıyan bu bildiri metninde Kocaoğlu, Türkiye ve dünyada sözlüklerde

kullanılan kelimelerin sıralanması yöntemleri hakkında bilgi verdikten sonra kavramlara dayalı dördüncü bir yöntem ve bu yöntemin Türk lehçelerinin sözlüğü ve Türk lehçelerinin karşılaştırmalı sözlüğünün hazırlanmasındaki önem ve faydaları üzerinde durmuştur. Bir sonraki metin Vügar Sultanzade'nin *Türk Dilleri ve Lehçeleri Arasında Benzeşimler Sözlüklerinin Hazırlanmasının Yöntem ve Prensipleri* başlıklı yazısıdır. Bu yazıda Türkiye Türkçesi ile diğer Türk dilleri ve lehçeleri arasında benzeşimler sözlüğünün yapımında kullandığımız temel yöntem ve prensipler hakkında bilgiler verilmiştir.

Bir diğer yazı Ekrem Arıkoğlu'nun *Lehçe Sözlüğü Hazırlarken Karşılaştığım Sorunlar ve Çözüm Yolları* başlığını taşıyan çalışmasıdır. Arıkoğlu üzerinde çalıştığı Sibiryâ bölgesi sözlükçülüğü hakkında bilgi verdikten sonra sözlük hazırlarken karşılaştığı sorunlar ve bu sorunlar için çözüm yollarını aktarmıştır.

Arıkoğlu'nun yazısından sonra Paşa Yavuzarslan'ın *Tarihi ve Çağdaş Türkçe Sözlüklerde Homonymous (Eşadlı) ve Homographic (Eşyazımlı) Sözcükler* başlıklı çalışması yer almaktadır. Yavuzarslan, sözlüklerde çok anlamlı gibi gösterilen pek çok sözcüğün kökenine giderek sözlüklerde aynı madde başı altında alınan bazı sözcüklerin eşadlı ve eşyazımlı olduğunu ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Bildiri kitabında yer alan bir diğer metin Yavuz Kartallıoğlu'na aittir. *Xavier Bianchi'nin "Dictionnaire Français-Turc" Adlı Sözlüğünde Vulgarize (Halklaşmış) Kelimeler* adını taşıyan yazının başlığından da anlaşılacağı üzere eserde Bianchi'nin vulg. kısaltması ile verdiği kelimeler incelenmiş, 19. yüzyılın başlarında özellikle bazı alıntı kelimelerin telaffuz ve imlaları arasındaki farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sonra gelen Gulom İsmailov'un yazısı *The Role of Terms and Contribution of Scientists in the Progress of Sciences and New Dictionaries in Uzbekistan* "Özbekistan'da Yeni Sözlüklerde ve Bilim Sürecinde Bilim Adamlarının Katkıları ve Terimlerin Rolü" başlığını taşımaktadır.

Engin Yılmaz ve Yonca Koçmar'ın *Çocuk Kavramının Sözlüksel Tanımlarının Eleştirisi* isimli bildiri metninde "çocuk" kavramı üzerinde tarihsel bilgi verilmiş, çok anlamlı bir kavram olan "çocuk"un başlıca Türkçe sözlüklerdeki ve psikoloji, sosyoloji ve hukuk alanındaki kaynak kitaplarda yer alan tanımları ve anlam sıralamaları karşılaştırılmış ve tablolar halinde sunulmuştur.

Olga Karpova ise *Modern Lexicographic Scene of Great Britain with Special Reference to Modern Users' Profile* "Çağdaş Kullanıcılara Özel

Referansla Büyük Britanya'nın Çağdaş Sözlüksel Görünümü" başlıklı yazısında modern İngilizcenin sözvarlığı görünümünü ve küresel dünyadaki modern kullanıcılar açısından ulusal İngilizce hakkındaki yeni eğilimleri ele almıştır.

Karpova'nın yazısından sonra Ahmet Turan Sinan'ın *Türkiye'de Deyim Sözlükçülüğü* isimli yazısı gelmektedir. Sinan, yazısında ülkemizde yayımlanan deyim sözlükleri üzerinde durmuş, bu sözlüklerin artı ve eksi yanları hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. Hemen akabinde Muhammed Mustafa Kulu'nun *Arapça, İbranice, Türkçe ve Ortadoğu Ortak Kökler* başlıklı bildiri metni gelmektedir. Çalışmanın adından da anlaşılacağı üzere Kulu, Sami dil ailesinden İbranice ile Ural-Altay dil ailesinden Türkçe arasındaki ortak kökenli kelimeleri incelemiştir.

Bildiri kitabına katkı sağlayan bir diğer isim de Vural Ülkü'dür. *Yeni Bir "Büyük Türkçe-Almanca Sözlük" Projesi* başlıklı yazısında Ülkü, hazırlamakta olduğu *Büyük Türkçe-Almanca Sözlük* hakkında bilgiler vermiş, sözlük yazımı konusunda dikkate alınması gereken ilkeler, karşılaşılan sorunlar, terim sözlüklerinin durumu gibi konular üzerinde durmuştur.

Nazir Ahmad Dhar'i yazısı *Linguistic Relativity to be Indicated in Lexicography Among Indian Languages* "Hint Dilleri Arasında Sözlükbilimsel Açıdan Gösterilen Dilbilimsel Görecilik" başlığını taşımaktadır.

Fikret Turan'ın bildiri metni *Türkçe Sözlüklerde İngilizce'den Türkçeye Geçen Kelimelerin İmlası ve Tanımı: Problem ve Öneriler* başlığını taşımaktadır. Turan, İngilizce'den Türkçe'ye geçen ödünç kelimelerin sözlüklerde madde başı olarak hem İngilizce hem de Türkçe telaffuz şekilleriyle ayrı ayrı olarak iki yöntemle gösterilmesinin telaffuza dayalı imlânın yaygınlaşması bağlamında uygun bir yöntem olacağı fikrini bir sistem dahilinde örnekler üzerinde tartışmıştır.

Daha çok hazırladığı etimolojik sözlük ile tanıdığımız Tuncer Gülensoy'un bildiri metni *Dünden Bugüne Türkiye Türkçesinin "Köken Bilgisi Sözlükleri" Üzerine Notlar* başlığını taşımaktadır. Gülensoy, Türk dilinin başlıca etimolojik sözlüklerine değinmiş, Türk bilim insanları tarafından telif edilmiş etimolojik sözlükler üzerinde durmuştur.

Dursun Zengin, *Türkçenin Tersine Sözlüğü* başlıklı yazısında genel olarak sözlük ve sözlükçülük konusuna ilişkin kısa bir bilgi verdikten sonra "Türkçenin Tersine Dizini" isimli çalışmasını tanıtmıştır.

Radia Benzehra'nın bildiri metni *Understanding Corpus-Based Lexicography: The Treatment of 'Start' and 'Begin' in Cobuild (1995) and*

Node (1998) başlığını taşımaktadır. Benzehra, yazısında corpus temelli iki sözlükte, (Cobuild: 1995 ve Node 1998) sözlük kullanıcılarının farklı ihtiyaç ve beklentileri üzerinde durmuştur.

Ferit Hakimcan da bildiri kitabına bir yazı ile katkı sağlayan Türkologlardandır. *Tatarcanın Değişmez Benzetmeler Sözlüğü* başlıklı yazısında kendisi tarafından hazırlanan *Tatarcanın Benzetmeler Sözlüğü*'nü tanıtmıştır. Adnan İnce *Nimetullah Lügati'nin Metin Kuruluşu Üzerine* başlıklı yazısında, Nimetullah Ahmed tarafından hazırlanan Farsça'dan Türkçe'ye mensur sözlüğün nasıl düzenlendiği, hangi eserlerden faydalandığı, metni kurarken uyguladığı yöntem hakkında bilgiler verip eseri tanıtmıştır. Aysel Uzuntaş *Türkçe ve Almanca Sözlüklerde Fiiller* başlıklı bir yazı ile bildiri kitabına katkıda bulunmuştur. Yazısında sözlük -dilbilgisi bağlantısının dışında fiillerin anlamları üzerinde durmuş ve mecazi anlam, zıt anlam, eş anlam gibi özelliklerin sözlüklerdeki yerini ele almıştır. Pelin Kocapınar ise *Sözlük Sınıflandırmalarında "Tematik Sözlük"ün Yeri* başlıklı bildiri metninde belirli bir konu ya da temayla ilgili kelimelerin maddebaşı ve alt maddebaşı şeklinde düzenlenmesiyle meydana getirilen tematik sözlüklerin sınırları, yurt içi ve dışındaki sınıflandırmalardaki yeri, sözlük sınıflandırmalarındaki ölçütler ve ülkemizde yapılmış bazı "tematik sözlük" çalışmaları üzerinde durmuştur.

Semih Tezcan, R. Aslıhan Aksoy Sheridan ve Michael Douglas Sheridan ortak bir bildiri metniyle katkıda bulunan diğer kişilerdir. Ortak yazılarında proje olarak yürüttükleri *Evlüya Çelebi Seyahatname'sinin Tümdizini* projesi hakkında bilgi verilmiş, projenin ilkeleri, yöntemi hakkında örnek bir bölüm sunulmuştur.

Murat Küçük, *Türk Sözlükçülük Tarihinde Atasözleri ve Deyimler* başlıklı bildiri metninde geçmişten günümüze Türk atasözleri ve deyimleri üzerinde yapılmış çalışmalar üzerinde durmuş, sözlükçülük bakımından atasözleri ve deyimlerin tarihi araştırma seyrini genel olarak ortaya koymaya çalışmıştır.

Bir sonraki yazı Arapça Sözlük Yazımı ile ilgili bir bildiri metnidir. İsmail Durmuş'un kaleme aldığı bu çalışma *Arapça Sözlük Yazımı: Farklı Yöntem ve Türler* başlığını taşımaktadır. Durmuş, Arap sözlükçülüğünde fonetik, alfabetik, tematik sistemlerle morfolojik kalıp sistemi ve bunlara göre ekol olmuş öncü sözlükler ve onları izleyen başlıca sözlük çalışmalarını ele almış, bunlar arasında özgün ve orijinal bir yöntem ortaya koymuş bazı sözlüklere değinmiştir. Numan Aruç, *Olivera Yaşar-Nasteva'nın Makedonca-Türkçe Sözlük Denemesi* başlıklı çalışmada Makedonya Bilimler Akademisinin arşivinde bitmiş ancak yayınlanmamış bir sözlük fonunu tanıtmış, Türkçe-Makedonca bir sözlüğe olan ihtiyacı ortaya koymaya

çalışmıştır. Sempozyum kitabında Ağız Sözlükleri ile ilgili yazılar da yer almaktadır. Bunlardan biri Gülseren Tor'un *Ağız Çalışmalarının Sözlük Bölümü Üzerine* başlıklı bildiri metnidir. Tor, bu çalışmada bir ağız çalışmasında metinde geçen anlamı bilinmeyen sözcüklerin neye göre seçilip, seçme sözlere dayalı tanıklı bir sözlüğün nasıl olması gerektiği sorusuna cevaplar aramaya çalışmıştır. Ağız çalışmaları ile ilgili bir diğer yazı da Nurettin Demir'e aittir. Demir, Ankara ağızları örneğinden hareketle ağızların sözvarlığını belgelemeye dönük çalışmaların, ağız araştırmalarının diğer kollarından ayrılan yönleri üzerinde durmuştur. Bilge Gökter ise *Türkiye'deki Ağız Sözlüklerinde Yöntem Sorunları* başlıklı bildiri metninde sözlüklerdeki madde başı sözcüklerin anlamlandırılması üzerinde durmuştur.

Bedia Demiriş sempozyum kitabının sonlarında yer alan çalışmasında antikçağdaki sözlük çalışmalarından bahsetmiş, *De Verborum Significatu* sözlüğünü tanıtmıştır. Yazısı *Antikçağda Sözlük Çalışmaları ve Flaccus'tan Diaconus'a De Verborum Significatu* başlığını taşımaktadır. Bildiri metnindeki son yazılardan biri de Erdoğan Boz'un *Çağdaş Türkçe Sözlüklerde Batı Kökenli Dil ve Biçim Sorunu "Sigara" Örneği* başlıklı çalışmasıdır. Boz, çağdaş Türkçe sözlüklerde Batı kökenli sözcüklerin köken dil ve biçimini belirlemenin zor olduğunu ifade ettikten sonra "sigara" sözcüğünün köken ve biçimini belirlemeye çalışmıştır. Bayram Çetinkaya da *Eşdizimli Sözlükler ve Türkçenin Eşdizimi Sözlüğü* başlıklı çalışması ile sempozyum kitabına katkı sağlamıştır. Çalışmada eşdizimsel sözlüğün ne olduğu, Türkçe'nin eşdizimsel sözlüğünün hazırlanması gibi konular üzerinde durmuştur. Son olarak Türk Dil Kurumu uzmanlarından Belgin Tezcan Aksu'nun *Türk Dil Kurumu Sözlük Geleneği ve Türkçe Sözlük* başlıklı yazısı yer almaktadır. Aksu, *Türkçe Sözlük*'ün ilk baskısından bu yana yaşanan gelişmelerden, *Türkçe Sözlük*'e zemin hazırlamış diğer sözlüklerden ve *Türkçe Sözlük*'ün son baskılarından bahsetmiş, *Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Klavuzu Etkileşimli Yoğun Diski*'nin hazırlık çalışmaları üzerinde durmuştur.

İlhan Ayverdi anısına hazırlanan bu sempozyum kitabı Kubbealtı Neşriyat tarafından özveriyle hazırlanmış, sözlükbilim ve Türkoloji açısından son derece önemli metinleri içeren bir sempozyum kitabı niteliğini taşımaktadır. Sempozyum kitabında emeği geçenleri kutlamak gerekir. Bu tür çalışmaların devamının gelmesi dileğiyle...

Ersin TERES*

* Yrd. Doç. Dr. Ersin Teres, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, ersinteres@gmail.com